

HÖGSKOLAN
I HALMSTAD

Kultur, kommunikation och administration 180hp

KANDIDATUPPSATS

En egen röst

En komparativ studie i karaktäriseringen av Madeleine Usher i Edgar Allan Poes och Bethany Griffins skräcklitteratur

Caroline Matt

Litteraturvetenskap, 15hp

Halmstad, 2015-01-18

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	3
1.2 Metod och teori.....	3
2. Tidigare forskning: Poe, kvinnan och romantiken.....	5
2.1 Bilden av kvinnan under romantiken.....	5
2.2 Poe och kvinnorna.....	7
3. Teoretisk bakgrund: genre, genus och narratologi.....	8
3.1 Genreteori: Skräck som underhållning.....	8
3.2 Genuskritik: Yvonne Hirdmans genussystem.....	11
3.3 Narratologi: Karaktärisering och den litterära konventionen kring kön.....	13
4. Analys.....	16
4.1 Handlingen i Poes novell och Griffins roman.....	16
4.1.1 “The Fall of the House of Usher” – en sammanfattning av Poes novell....	16
4.1.2 <i>The Fall</i> – en sammanfattning av Griffins roman.....	17
4.2 Berättarteknik och karaktärisering.....	20
5. Diskussion.....	25
6. Sammanfattning.....	29
Litteraturförteckning.....	31

1. Inledning

1839 utkom den amerikanske författaren och poeten Edgar Allan Poe med den gotiska skräcknovellen ”The Fall of the House of Usher”. I novellen möter läsaren tvillingparet Roderick och Madeleine Usher som kämpar mot familjeförbannelsen som leder till plågsam sjukdom och tidig död. 175 år senare, i oktober 2014, gavs en ny version av novellen ut – denna gång i formen av en ungdomsroman skriven av den amerikanska författaren Bethany Griffin. Romanen följer det grundmönster som Poe konstruerat i novellen, men med den stora skillnaden att det nu är tvillingssystemen Madeleine som är huvudperson.

Edgar Allan Poe föddes i Boston, Massachusetts den 19 januari 1809. Han blev tidigt föräldralös och växte därför upp som fosterbarn hos familjen Allan. Tillsammans med familjen Allan bodde Poe i England under fem år, där han studerade vid olika internatskolor. Familjen flyttade tillbaka till USA eftersom fosterfadern John Allans planer att expandera sin affärverksamhet inom tobakshandeln inte blev så framgångsrika som förväntat. Det ofta problematiska liv, som Poe än idag förknippas med, inleddes vid denna tillbakaflytt. Han blev snabbt skuldsatt på grund av sin benägenhet att ägna sig åt hasardspel, han gifte sig i hemlighet med sin enbart 13 år gamla kusin och även om han blev anställd vid olika tidningar, och därigenom fick sina noveller och dikter publicerade, gjorde hans alkoholproblem att anställningarna aldrig blev långvariga. De ekonomiska svårigheterna var ständigt därför överhängande. Edgar Allan Poe dog i oktober 1849 efter att ha påståtts irra runt berusad på gatorna i Richmond, Virginia. Uppgifterna kring hans död är dock inte överensstämmande vilket leder till att hans död än idag är ett mysterium.

Trots att Poes liv präglades av ständiga penningproblem, förlust av närstående, samt alkohol- och drogmisbruk anses han vara en av de stora inspiratörerna och föregångarna till modern skräcklitteratur. Poe skrev ett åttioital noveller och ett flertal dikter som är högt uppskattade än idag.¹

En av många författare som intresserat sig för och inspirerats av Edgar Allan Poes många verk är den amerikanska författaren Bethany Griffin. Griffin utkom med sin första Poe-inspirerade romanserie för ungdomar 2012, respektive 2013. Dessa böcker är baserade på

¹ Brower, Charles, 2007, “Introduction. Great Tales and Poems of Edgar Allan Poe. Dreams Within a Dream” i Johnson, Brantley Cynthia (red.) *Great Tales and Poems of Edgar Allan Poe. Complete and Unabridged*. New York: Simon & Schuster Paperbacks s. 9-22.

Poes novell ”Masque of the Red Death”, vilket även är titeln på Griffins roman. *The Fall*, vilken är den aktuella romanen för denna uppsats, utgår från Poes novell ”The Fall of the Huse of Usher” och utkom i oktober 2014.²

I denna uppsats kommer jag att göra en komparativ studie av Poes 1800-talsnovell och Griffins moderna roman. Med hjälp av en narratologisk analys ämnar jag synliggöra hur Madeleine karaktäriseras i novellen respektive romanen. Bilden av Madeleine i de två verken kommer att jämföras och sättas in i ett genuskritiskt perspektiv, bland annat med utgångspunkt i Yvonne Hirdmans teori om genussystem och genuskontrakt. Min förhoppning är att försöka tolka effekten av att Madeleine får huvudrollen i Griffins omberättelse av Poes novell, samt den eventuella kritik som omberättelsen därigenom framför.

Uppsatsens kapitel kring tidigare forskning beskriver synen på kvinnan och gestaltningen av henne under den romantiska epokens litteratur. En mer specifik bild av Poes kvinnosyn följer därefter. I den teoretiska bakgrunden presenteras inledningsvis de båda verkens genretillhörighet, vilken är gotisk skräcklitteratur, med utgångspunkt i svensk forskning kring skräck. Yvonne Hirdmans teori om genussystem och genuskontrakt sammanställs i nästkommande avsnitt. Den teoretiska bakgrunden avslutas med en redogörelse kring narratologin som litteraturvetenskaplig metod, samt en mall över Maria Nikolajevas tankar kring den litterära konventionen kring kön.

I uppsatsens analysdel kommer jag att sammanfatta de båda verken för att sedan redogöra för berättarteknik, samt karaktäriseringen av Madeleine i novellen respektive romanen. Här görs den huvudsakliga jämförelsen mellan verken för att jag i nästa kapitel ska kunna diskutera och tolka Madeleine som karaktär utifrån ovanstående genuskritiska forskning, samt effekten av hennes utökade roll i romanen. Uppsatsen avslutas med en sammanfattning av de viktigaste punkterna, där jag även kommer att göra ett försök att synliggöra möjliga svar på mina två frågeställningar.

För att inte avvika från uppsatsens huvudsakliga ämne, eller göra dess innehåll allt för omfångsrikt, har jag fått göra vissa avgränsningar. Själva handlingen i verken kommer inte att analyseras närmare utan enbart i den mån den har betydelse för att skapa en tydlig bild av Madeleines karaktär. Jag kommer inte heller att beskriva övriga personer i novellen och romanen ingående eftersom det skulle ta allt för mycket plats och i viss mån

² Information om Bethany Griffin via bloggen <http://bethanygriffin.blogspot.se/>.

avvika från ämnet. Detta innebär att de manliga karaktärerna kommer att få mindre utrymme i uppsatsen. Dock upplever jag inte att detta borde påverka uppsatsen negativt eftersom dess syfte är att synliggöra Madeleine.

Slutligen vill jag tydliggöra min tolkning av begreppet ”retelling” med vilket Griffin beskriver sin roman på dess inledande sidor. Ordet ”retelling” betyder återberättelse; att återberätta en redan befintlig historia. Detta stämmer givetvis in på Griffins roman, hon återberättar mycket av det som finns med i Poes novell. Men samtidigt avviker vissa delar märkbart; händelser och skeenden från novellen har förlängts eller försvunnit och nytt material har lagts till. Allra tydligast förändrar Griffin Poes novell genom att låta Madeleine var huvudpersonen. Detta leder till att historien berättas ur ett helt annat perspektiv. Jag föreslår därför att romanen kan kallas för en om-berättelse.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att, med hjälp av narratologin som litteraturvetenskaplig metod, försöka synliggöra hur den litterära figuren Madeleine Usher karaktäriseras i Edgar Allan Poes novell ”The Fall of the House of Usher” respektive Bethany Griffins nyskrivna roman *The Fall*. Poes och Griffins sätt att framställa Madeleine kommer sedan att jämföras och tolkas utifrån en genuskritisk diskussion med utgångspunkt i Yvonne Hirdmans teori om samhällets genuskontrakt och genussystem.

Frågeställningarna jag arbetar utifrån i denna uppsats är följande;

- Hur karaktäriseras Madeleine Usher i novellen respektive romanen?
- Hur kan karaktäriseringen av Madeleine Usher tolkas utifrån ett genuskritiskt perspektiv och vad blir effekten av hennes huvudroll i romanen?

1.2 Metod och teori

För att presentera karaktären Madeleine kommer jag att använda mig av en kvalitativ, hermeneutisk metod där jag närläser vissa passager i vilka betydelsefull information finns tillgänglig kring Madeleine som fiktiv person. Eftersom syftet med uppsatsen är att

jämföra hur Madeleine framställs i de båda verken, och tolka effekten av detta, innehåller uppsatsen en komparativ studie av dessa.

De två verken är skrivna med nästan 200 års mellanrum vilket gör att jag anser det vara viktigt att poängtera att författarna hade vitt skilda samhällliga, politiska och kulturella situationer att förhålla sig till. För att skapa viss inblick i och även förståelse för 1800-talets bild av män och kvinnor innehåller den tidigare forskningen en översikt av den romantiska epokens synsätt och livsstil. I litteraturforskaren Lise Busk Jensens bok *Romantikens författarinder*, samt engelskprofessorn Judith W Pages kapitel "Images of Women in Romantic Period Literature" i *Women's Studies Encyclopedia* beskrivs synen på kvinnan som sådan att hon jämfördes med ett konstverk vars skönhet berodde på mästartens, mannens, duglighet. Både beundran och åtrå präglade bilden av kvinnan vilket ledde till att hon antingen gestaltades som den godhjärtade, husliga modern eller den sexuellt frisläppta prostituerade. Via högskolebibliotekets databas Ebrary har litteraturprofessorn Ralph J Pooles kapitel "Body/Rituals: The (Homo)Erotics of Death in Elizabeth Stuart Phelps, Rose Terry Cooke and Edgar Allan Poe" i verket *Soft Canons: American Women Writers and Masculine Tradition* gett inblick i Poes och hans samtids syn på män och kvinnor, samt deras positioner och uppgifter i samhället. Poole lyfter exempelvis fram mannens roll som den agerande i kontrast till kvinnans roll som objekt och ett slags varande. Han menar även att Poe skapade ett eget genussystem där mannen var subjektet och den enda möjliga berättaren eftersom han hade förmågan att göra egna val samt besatt både myndighet och makt.

Jag har använt mig av Gerald Princes kapitel "Surveying Narratology" i verket *Narratologia: What is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory* för att kunna göra en generell presentation av narratologin som litterär metod. Prince lyfter bland annat fram svårigheten att hitta en gemensam definition för metoden eftersom dess innebörd förändras beroende på forskarens uppfattning av och utgångspunkt kring vad berättande är. Att berättandet är i fokus och att detta kan studeras och definieras med hjälp av vissa begrepp, som exempelvis dieges, subjektsposition, fokalisering och tid, är dock den grundstomme för narratologin utifrån vilken forskare arbetar oberoende av teoretiskt perspektiv. En annan influens som jag har kunnat använda mig av är litteraturprofessorn Shlomith Rimmon-Kenans mall för karaktärisering. I kapitlet "Characterization" i boken *Narrative Fiction* beskriver hon exempelvis hur litterära karaktärer oftast skildras genom direkt eller indirekt karaktärisering. Den direkta

karaktäriseringen innebär att läsaren får en relativt lättillgänglig presentation av bokens karaktärer genom att de själva, eller andra, berättar om och beskriver dem. Indirekt karaktärisering ger inte en lika rak och tydlig bild av de litterära figurerna, utan information om dem avslöjas efterhand. Läsaren måste här tolka och sammanfoga den fakta som ges för att på så vis skapa sig en uppfattning kring hurdana karaktärerna är.

Eftersom Madeleine presenteras på mycket skilda sätt i novellen och romanen kommer jag att sätta in de båda texterna i ett genuskritiskt perspektiv. För detta har jag använt mig av Yvonne Hirdmans forskning om genusystem och kvinnors underordnade position i samhället. Hirdman menar bland annat att kön och genus inte enbart är något biologiskt utan något som skapas i samhället, vilket ger oss begreppet socialt kön. Vidare skriver hon att det i alla tider och samhällen finns en kontrollmekanism som utformar system och kontrakt kring hur män och kvinnor förväntas agera och se ut, samt var de kan vistas och vilka sysslor de därigenom utför. Slutligen är Maria Nikolajevas narratologiska forskning om crossvokalisering intressant, även om de texter jag valt att arbeta med i denna uppsats inte tillhör gruppen verk som är crossvokaliserade. Utöver forskningen kring crossvokalisering presenterar Nikolajeva nämligen en allmängiltig mall för konventionen kring kön inom litteraturen. Denna mall innehåller bland annat beskrivningar av hur manliga respektive kvinnliga karaktärer gestaltas, genretillhörighet utifrån protagonistens kön, samt vilka handlingar som är möjliga eller omöjliga för denna att genomföra. Mallen är användbar för att jag ska kunna genomföra min analys kring hur Madeleine karaktäriseras, samt min tolkning kring effekterna av detta.

2. Tidigare forskning: Poe, kvinnan och romantiken

Följande kapitel ger en inblick i den forskning som tidigare gjorts kring Poe i relation till den kvinnosyn som rådde i samhället under den romantiska epoken då Poe var aktiv, samt den kvinnosyn han gestaltar i sina verk.

2.1 Bilden av kvinnan under romantiken

Den romantiska epoken uppskattas ha fått stor genomslagskraft inom konst, musik, litteratur och filosofi under 1800-talets början. Epoken präglades av en livssyn och

inriktning där själen, känslan, fantasin och den subjektiva upplevelsen ansågs viktigare än materialismen, förnuftet och intellektet vilket upplysningen tidigare förespråkade. Även inom religionen skedde förändringar. En av dessa betydelsefulla förändringar var att världen inte längre sågs som Guds värld utan som en spegling av hans rike, vilket innebar att männen blev subjekt i sin egen verklighet och därmed hade större inflytande och makt över sin vardag. Detta påverkade både synen på och förhållandet till naturen och kvinnorna. En grundläggande tanke kring kön var att män och kvinnor ansågs vara så pass olika att till och med deras själar skilde sig åt. Kvinnan likställdes med ett konstverk vars uppmätta skönhet visade på dugligheten hos hennes ”mästare”; Gud eller hans ställföreträdare - den äkta mannen. Skönheten skulle även prägla hemmet eftersom detta ansågs vara en spegling av kvinnans själ vilken förväntades vara uppfylld av konstens och poesins ande.³

Inom den romantiska litteraturen innebar denna könsdualism att mannen fick rollen som det skapande geniet medan kvinnan blev objektet på vilket de manliga författarna projicerade sina tankar och åsikter. Bilden av kvinnan utvecklades något olika inom poesin respektive prosan. Den romantiska poesin, som bland annat gav Platons filosofiska idéer ett uppsving beskrev kvinnan utifrån mannens beundran och åtrå.⁴ Poeten sökte en kvinna som var mystisk, lockande och exotisk vilket gjorde att hon fick rollen som objekt och Den Andra. Kvinnan var ingen individ utan en idealiserad bild skapad för att tillgodose männens behov. Det fanns ständigt en överhängande risk med den åtråvärda kvinnan, denna femme fatale, eftersom hennes skönhet lätt kunde driva män i fördärvet.⁵ Romantikens manliga författare skapade ett helt galleri av kvinnliga figurer vilka, utöver rollen som vacker och sexuellt frisläppt, till viss del jämställdes med den jungfruliga Maria och förväntades därmed ha liknande dygdiga egenskaper. Dessa två karaktärer; den skandalösa prostituerade respektive den ömsinta modern, var så pass skilda att kvinnorna antingen förnedrades eller dyrkades.⁶ Detta kan ses som en tillbakagång eftersom det under den Franska Revolutionen gjordes försök att skapa en mer nyanserad bild av kvinnan och att i litteraturen presentera en jämlikare relation mellan kvinnor och män.

³ Jensen Busk, Lise, 2007, *Romantikens Forfatterinder*, Danmark, Gyldendal s. 223ff.

⁴ Jensen Busk, *Romantikens Forfatterinder*, s. 231.

⁵ Page W, Judith, 2002, ”Images of Women in Romantic Period Literature” i Tierney, Helen (red.), *Women's*

Studies Encyclopedia, Greenwood Press, <http://gem.greenwood.com/wse/wsePrint.jsp?id=id326>, tillgänglig den 29 december 2014.

⁶ Jensen Busk, *Romantikens Forfatterinder*, s. 305.

Revolutionen hade nämligen synliggjort ämnen som mänskliga rättigheter och frihet. Trots denna backlash tycktes de manliga romantiska poeterna emellertid ha insett sin egocentriska hållning och kunde även kritisera den i sina verk.

Bilden av kvinnan i litteraturen förändrades mer då kvinnans position i samhället stärktes. Hon fick rollen som subjekt i hemmet, medan mannen var subjekt ute i offentligheten, vilket skapade större jämställdhet mellan könen. Genom romanens uppkomst och erkännande exkluderades inte längre kvinnan från den litterära sfär där hon tidigare enbart haft rollen som musa. Om poesin var männens område blev romanen kvinnans möjlighet att lyfta fram och synliggöra moraliska frågor, samt relationer människor emellan. Prosan syftade därmed till att synliggöra mer fullständiga och utvecklade mänskliga, kvinnliga karaktärer.⁷

2.2 Poe och kvinnorna

Edgar Allan Poe var som mest kreativ under åren 1830-1840 då romantiken dominerade inom konst och litteratur. Han inspirerades av romantiska poeter som Keats och Byron, samt den gotiska författaren Horace Walpole. Några år före Poes stora genombrott hade den gotiska litteraturen uppstått som en reaktion mot upplysningens fokus på den rationella människans strävan efter fakta och ordning. Att de flesta av Poes noveller publicerades då fascinationen för gotisk litteratur börjat dö ut påverkade dock inte hans genomslag som författare.⁸

Ralph J Poole, som är professor i amerikansk litteratur, skriver i kapitlet ”Body/Rituals: The (Homo)Erotics of Death in Elizabeth Stuart Phelps, Rose Terry Cooke and Edgar Allan Poe” att det i Poes noveller är den vackra kvinnans död som är det mest poetiska i hela världen. Vidare beskriver han hur döden, och melankolin som uppstår hos den kvarlevande som en följd av den, ansågs innebära en perfekt relation mellan sorg och konst. Den döda kvinnan blir ett konstverk, och bäst lämpad att berätta om detta är mannen eftersom han är den som agerar; som älskar och sörjer. Kvinnan är enbart den passiva mottagaren för hans kärlek, en älskad, vilket antyder kvinnans varande i motsats

⁷ Page, ”Images of Women in Romantic Period Literature” och Jensen Busk, *Romantikens Forfatterinder*, s. 229ff, samt s. 305.

⁸ Magistrale, Tony, 2001, *Student Companion to Edgar Allan Poe*, London: Greenwood Press, s.16ff.

till mannens handlande. Poe skapar härigenom ett eget genussystem i vilket det enbart är männen som har förmågan att vara subjektiva och agera självständigt. Detta eftersom de, utifrån det patriarkala samhällets strukturer, har den makt och myndighet som krävs för att försätta kvinnan i rollen som ett objekt. Kvinnan i Poes noveller vistas oftast uteslutande i hemmet vilket leder till att hon inte får möjlighet att utbilda sig och därmed inte kan skapa en mer jämlik maktrelation med mannen. Hon ses helt enkelt inte som en likvärdig medmänniska, utan som negativ och hotfull med en så pass stark sexualitet att hon måste kontrolleras.⁹

Poole hänvisar till den amerikanska litteraturvetaren Barbara Patrick och hennes tanke att män som skriver spökhistorier oftast skriver om ”vad vi inte kan veta” och om underförstådd, psykologisk skräck. Då kvinnorna trädde in på den litterära scenen och inom skräckgenren beskrev de istället en värld där skrämmande skeenden var mer påtagliga och inte enbart skymtades bland skuggorna. Patrick menar att de kvinnliga skräckförfattarna ämnade synliggöra ”den verkliga skräcken” vilken innebar nedtystandet och marginaliseringen av kvinnor. Genom att använda övernaturliga element som en slöja möjliggjordes studerandet av och kritiken mot sociala mönster.¹⁰

1. Teoretisk bakgrund: genre, genus och narratologi

Uppsatsens teoretiska bakgrund inleds med en kort presentation av gotiken som litterär genre utifrån Sofia Wijkmarks forskning om gotisk litteratur, samt Yvonne Lefflers presentation av skräcklitteraturens framväxt. Därefter följer ett avsnitt om genuskritik och genusteori, med fokus på Yvonne Hirdmans tankar kring genussystem och genuskontrakt i samhället. Kapitlet avslutas med en beskrivning av narratologin som litteraturvetenskaplig metod, det narratologiska begreppet karaktärisering, samt Maria Nikolajevas sammanställning och presentation av hur konventionen kring kön och genus yttrar sig i litteraturen.

⁹ Poole J, Ralph, 1999, ”Body/Rituals: The (Homo)Erotics of Death in Elizabeth Stuart Phelps, Rose Terry Cooke, and Edgar Allan Poe” i Kilcup L, Karen (red.) *Soft Canons: American Women Writers and Masculine Tradition*, Iowa: University of Iowa, s.239-261.

¹⁰ Poole, ”Body/Rituals: The (Homo)Erotics of Death” , s. 244.

3.1 Genreteori: Skräck som underhållning

Skräckinslag har ingått i underhållningsmoment och litteratur sedan långt tillbaka i tiden. Ursprungligen berättades myter, legender och folksagor muntligt, för att senare skrivas ner, översättas och spridas från England och Tyskland ut i Europa. Berättelserna, som var fulla av skrämmande miljöer, monster och övernaturliga varelser, syftade till att både roa och utbilda. Då läskunnigheten och välståndet ökade hos allt fler under 1700-talet ställdes nya krav på den underhållning som fanns att tillgå på fritiden. Skräckfiktionen fick stor genomslagskraft och teatrarna satte upp skrämmande skådespel, samt arrangerade högläsningar av nyskriven skräcklitteratur. På grund av det ökade intresset för övernaturliga inslag arrangerades även spökjakter då människor samlades för att leta efter spöken som påstods finnas på riktigt.¹¹

Vår nutida skräckfiktion härstammar från de skräckromaner, eller gotiska romaner, som skrevs i England under mitten av 1700-talet.¹² Gotiken som litterär term myntades av Horace Walpole, i samband med publiceringen av den andra utgåvan av hans verk *The Castle of Otranto* år 1764. Genren, som beskrivs som förromantisk skräcklitteratur, väckte stort intresse under 1700-talets senare hälft. Intresset fortlöpte och nådde sin kulmen vid 1700-talets slut. En ny våg av gotisk litteratur presenterades hundra år senare, år 1890, och fick då sin riktiga storhetstid.¹³

Den litteraturhistoriska forskningen ägnade mycket tid åt genren under första delen av 1900-talet. Gotisk litteratur ansågs då vara beteckningen för en epok inom engelsk litteratur som varade mellan 1764 och cirka 1820. Idag är dock begreppet vidare i sin definition och anses inte ha försvunnit som litterär genre år 1820, utan istället utvecklats och breddats. Utöver att enbart vara en litterär genre beskrivs även gotiken som en ”form, stil, atmosfär och filosofi” vilket gjort att olika subgenrer utvecklats.¹⁴

Gotiken som litterär genre kan beskrivas som en kuslig, skräckfylld, tvetydig och mardrömslik framställning av lika väl det främmande som det välkända. Det gotiska genomsyrar både textens form och innehåll och ”handlar om det skrämmande som har sitt

¹¹ Leffler, Yvonne, 2001, *Skräck som fiktion och underhållning*, Lund: Studentlitteratur, s.6ff.

¹² Leffler, *Skräck som fiktion och underhållning*, s. 9.

¹³ Wijkmark, Sofia, 2009, *Hemsökelse. Gotiken i sex berättelser av Selma Lagerlöf*, Karlstad University Studies, s.7.

¹⁴ Wijkmark, *Hemsökelse*, s. 9f.

ursprung inom oss själva och om upplevelsen av jaget som något fragmentariskt och vacklande”.¹⁵ Den gotiska arkitekturen, inspirerad av medeltida estetik som präglades av disharmoni och överdrivna proportioner, är viktig även i litteraturen och ofta sammankopplad med karaktärerna i det litterära verket. Många handlingar utspelar sig i borgar, slott eller kloster som ligger på svårtillgängliga, isolerade platser. Byggnaderna har oftast ”höga torn, ändlösa korridorer, vindlande trappor, löndörrar och mörka källare”. Stormar och oväder förhöjer den kusliga stämningen och påverkar den ”förföljda, oskuldsfulla” kvinnan, samt den mystiska manliga karaktären. Utöver dessa element innehåller gotiska verk teman kring släktförbannelser, magi, incest och död.¹⁶

Definitionen för och tankar kring vad som utmärker skräckgenren idag varierar något beroende på forskares och litteraturvetares utgångspunkter. Vissa anser att förekomsten av monster som väcker känslor som fruktan och avsky är fullt tillräckligt för att ett verk kan sägas tillhöra skräckgenren. Andra menar att det är själva gestaltningen av det hemska, det skrämmande och tabubelagda som avgör verkets genretillhörighet eller att konflikten mellan den manliga och kvinnliga sidan inom ett och samma jag måste vara det centrala temat inom genren skräck. Den feministiska litteraturforskningen lyfter fram främmandegörandet av kvinnan och bilden av henne som ”Den Andra” som utmärkande för skräcklitteratur. Dessa skilda ståndpunkter gör att genrebeteckningen blir väldigt bred och möjligtvis något otydlig. Det som bör lyftas fram som viktigast för definitionen av skräckfiktion är dess förmåga att iscensätta skrämmande skeenden och händelser som framkallar skräckfyllda känslor hos sin publik. För att denna effekt ska uppstå hos publiken måste både textens narrativa teknik och tematik samverka.¹⁷ De som väljer att ta del av verk som sägs tillhöra skräckgenren har vissa förväntningar som måste uppfyllas, bland annat är en händelseutveckling full av osäkerhetsmoment och obesvarade frågor av stor betydelse. Läsaren hämnar i en värld full av komplex mystik och delar den litterära protagonistens upplevelser och känslor för att på så vis komma något närmre en förklaring till, men nästan aldrig ett färdigt svar på, de övernaturliga händelser som utspelar sig.¹⁸

¹⁵ Wijkmark, *Hemsökelse*, s. 10.

¹⁶ Wijkmark, *Hemsökelse*, s. 18ff.

¹⁷ Leffler, *Skräck som fiktion och underhållning*, s. 30

¹⁸ Leffler, *Skräck som fiktion och underhållning*, s. 38f

3.2 Genuskritik: Yvonne Hirdmans genussystem

Den svenska kvinno- och genusforskaren Yvonne Hirdman gör i kapitlet ”Genussystem – reflexioner kring kvinnors sociala underordning” i antologin *Litteratursociologi* ett försök att sammanställa de förhållningsregler som, dolt eller öppet, gäller för män respektive kvinnor i samhället. Detta formar hennes teori om samhällets genussystem och genuskontrakt.¹⁹

Hirdman inleder kapitlet med en kort beskrivning av hur begreppet genus används inom bland annat kvinnoforskningen i Sverige. Hon lyfter fram antropologen Gayle Rubin som den person som myntade begreppet genussystem 1975, vars innebörd Rubin sedan vidareutvecklade åren därefter för att i mitten av 1980-talet, likt många andra antropologer, fastställa att genus innebär könsroll eller socialt kön. Det görs en skillnad mellan en människas biologiska kön och dess kulturella, sociala kön vilket är skapat genom inläring av vissa förväntade beteendemönster. Genom att problematisera synen på genus och sätta in det i ett maktperspektiv vill Hirdman synliggöra vilka effekter ”görandet” av manligt och kvinnligt får för respektive köns möjligheter och hinder i samhället. De skapade, sociala könen bildar tillsammans ett genussystem som Hirdman beskriver som en ”dynamisk struktur [...] ett ’nätverk’ av processer, fenomen föreställningar och förväntningar” som tillsammans skapar ”mönstereffekter och regelbundenhet”.²⁰ Hirdman menar med detta att varje tid och varje samhälle skapar och upprätthåller kontrakt för hur män respektive kvinnor har möjlighet till och förväntas agera, tala och se ut. Dessa genuskontrakt är föreställda och bidrar till att skapa en form av ordning, men också att upprätthålla maktstrukturer och en arbetsdelning som gynnar mannen. Det finns nämligen, enligt Hirdman, två ”bärande lagar” som gör hela genussystemet möjligt och dessa är att mannen är norm, samt att isärhållning; att manligt och kvinnligt inte ska blandas, är det eftersträvansvärda. Anledningen till att det utvecklats på detta sätt kan inte härledas till en ursprungskälla utan genussystemet och dess genuskontrakt är både politiskt, ekonomiskt och socialt betingat.²¹

Hirdman menar att genussystemets isärhållning försätter kvinnorna i en underordnad position gentemot mannen. Isärhållandet påverkar människor fysiskt genom vilka platser

¹⁹ Hirdman, Yvonne, 2012, ”Genussystem – reflexioner kring kvinnors sociala underordning” i Svedjedal, Johan (red.) *Litteratursociologi*, Lund: Studentlitteratur, s. 455-474.

²⁰ Hirdman, ”Genussystem”, s. 458.

²¹ Hirdman, ”Genussystem”, s. 459.

som är tillgängliga för dem och vilka sysslor de medför, samt psykiskt genom att det finns förväntningar på att en person ska inneha vissa egenskaper. Dessa strukturer är till viss del nödvändiga eftersom de bidrar till att skapa mening och möjlighet att orientera sig i omvärlden, men samtidigt leder de till maktskapande. Makten skapas genom att poängtera skillnader och i själva skiljelinjen mellan vad exempelvis mannen gör som kvinnan inte kan, eller får, göra, legitimeras vissa handlingar. För att motverka detta är det av stor vikt att isärhållandets principer ses över inom olika områden för att synliggöra hur och varför isärhållandet har varit möjligt att upprätthålla.²²

Genuskontrakten, vilka utvecklas olika beroende på samhällsstruktur och historisk tid, kan ses som en slags föreställd och osynlig överenskommelse mellan könen. Kontrakten finns exempelvis mellan man och kvinna i det privata rummets föreställning om hur relationen dem emellan bör se ut och mellan män och kvinnor i offentligheten och arbetslivet. Trots att kontrakten är föreställda till sin natur utgör de väldigt konkreta förhållningsregler kring hur män och kvinnor bör agera. Kontrakten beskriver exempelvis vilka sysslor och arbeten som tillfaller vem, hur och av vem kärleksförklaringar yttras, samt hur män och kvinnor ska tala och klä sig. De möjliga handlingsmönstren och maktuttrycken för respektive kön är än idag mycket olika. Hirdman tänker sig att alla människor har någon form av längtan inom sig och urskiljer mer specifikt vad hon kallar ”två längtans mål i människobrösten”. Dessa längtansmål är frihet och symbios, där frihetsmålet oftast förknippas med mannen och längtan efter symbios kopplas till kvinnan. Men även kvinnor har en längtan efter frihet, precis som män strävar efter symbios. Eftersom män ses som hindret för kvinnor i sin frihetsökan och kvinnor utgör möjligheten till symbios för männen är de samtidigt ”varandras möjligheter och begränsningar”.²³ Hirdman avslutar kapitlet med att poängtera att genom att fokusera på att skapa meningsfulla sammanhang och förstå hur genussystemen tillkommer finns goda möjligheter till förändring och därigenom ett förhindrande av återupprepning av gamla mönster.²⁴

²² Hirdman, ”Genussystem”, s. 459ff.

²³ Hirdman, ”Genussystem”, s. 464.

²⁴ Hirdman, ”Genussystem”, s. 472.

3.3 Narratologi: Karaktärisering och den litterära konventionen kring kön

Inom den litteraturvetenskapliga metoden narratologi finns ett flertal begrepp och termer som möjliggör utförandet av analyser och tolkningar kring hur en berättelse berättas. Metoden har dock ännu inte någon tydlig definition som samtliga narratologer är överens om, vilket gör den svår att sammanfatta och precisera. Gérard Genette, en fransk litteraturteoretiker och känd narratolog, menar dock att definitionen för berättande uppstår i jämförelsen mellan vad som är en berättelse, respektive inte är det. Även om narratologin som metod är svårdefinierbar är de flesta teoretiker överens om dess syfte, vilket bland annat är att urskilja vad i en berättelse som är typiskt för just berättandet, att synliggöra nyanser i berättelsen som exempelvis komik, bildspråk och psykologisk utveckling, tydliggöra hur berättaren synliggörs, samt vilken position berättaren har i historien.²⁵

Inom narratologin finns termen karaktärisering, vars syfte är att synliggöra på vilket eller vilka sätt en karaktär i ett verk presenteras. Viktigt att tänka på i arbetet med att framställa en litterär figurs karaktärisering är att den skrivna texten är framkommen under en viss tid och av en viss författare som har både ett mål och syfte med sin text, samt val av karaktärsframställning. Shlomith Rimmon-Kenan, som är professor i engelska och litteratur vid Hebrew University i Jerusalem, beskriver detta på följande sätt:

it should be remembered that the same means of characterization may be used differently by different authors or in different works by the same author and sometimes within the same work.²⁶

Hur individuella författare utformar sina karaktärer går Rimmon-Kenan dock inte in på utan vill presentera de generella strukturer utifrån vilka en litterär figur karaktäriseras. Hon skiljer mellan ”direct definition” och ”indirect definition”. Den direkta definitionen innebär en tydligare och, som begreppet uttrycker, mer direkt presentation av karaktären. Detta görs ofta genom att en utomstående berättare beskriver personen med hjälp av adjektiv; ett slags uppräknande av goda eller dåliga sidor hos karaktären. Den indirekta karaktäriseringen avslöjar romanfigurens personlighet lite åt gången, genom tal,

²⁵ Prince, Gerald, 2003, ”Surveying Narratology” i Kindt, Tom & Müller, Hans-Harald (red.), *Narratologia: What is Narratology?: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*, Berlin, New York: Walter de Gruyter, s. 1-16; här sida 1ff. Tillgänglig via databasen ebrary den 15 december 2014

<http://site.ebrary.com.ezproxy.bib.hh.se/lib/halmstad/reader.action?docID=10194846&ppg=11>.

²⁶ Rimmon-Kenan, *Narrative Fiction*, s.59.

handlingar, miljön han eller hon vistas i och yttre egenskaper. Detta innebär att läsaren aktivt måste tolka informationen för att skapa sig en bild av karaktären.²⁷

Maria Nikolajeva är en välkänd litteraturvetare och numera professor i barnlitteratur vid universitetet i Cambridge. Hon har skrivit ett flertal böcker och artiklar, bland annat kring barnlitteratur ur ett narratologiskt perspektiv. I sin artikel ”Crossvokalisering och subjektivitet: Den performativa rösten i litteraturen” som finns med i *Tidskrift för litteraturvetenskap* från 2003 presenterar hon, med utgångspunkt i den feministiska litteraturvetaren Susan Lansers hybridmetod kallad feministisk narratologi, en tanke om att en litterär figurs genus påverkar vilka handlingar som är möjliga, eller omöjliga, att presentera i berättelsen. Nikolajeva menar att det blir på detta sätt eftersom det finns en konvention, ett slags allmängiltigt mönster, kring hur en litterär figur kan och förväntas agera utifrån sitt kön.²⁸

Nikolajeva inleder sin artikel med att referera till en studie av Susan Lanser, i vilken det genomförs ett så kallat ”kommutativt test”. Testet innebär att en viss berättarteknisk aspekt förändras genom en hel berättelse för att undersöka hur och om läsarens förståelse för och uppfattning av texten förändras. Nikolajeva menar att kön och genus är en sådan aspekt som, om den förändrades, troligtvis hade påverkat läsarens tolkning av texten. Detta eftersom det hos läsaren skapas vissa förväntningar på händelseutvecklingen i texten redan då namnet på huvudpersonen presenteras. Om en manlig protagonist ersätts med en kvinnlig förändras generellt läsarens förväntningar på texten. Om den kvinnliga karaktären dessutom utför typiskt manliga handlingar, eller vice versa: den manliga karaktären utför typiskt kvinnliga handlingar, kan berättelsen upplevas mindre trovärdig och skapa förvirring. Nikolajeva förklarar detta med att homofokalisering, att författarens och protagonistens kön är de samma, är vanligast inom litteraturen. Under flera hundra år var litteraturen männens arena där de presenterade manliga huvudpersoner som utförde manliga handlingar, exempelvis äventyr och långa resor. Inte förrän på 1700- och 1800-

²⁷ Rimmon-Kenan, *Narrative Fiction*, s.59ff.

²⁸ Nikolajeva, Maria, 2003, ”Crossvokalisering och subjektivitet: Den performativa rösten i litteraturen”, i *Tidskrift för litteraturvetenskap nr1-2*, s.53-77; här s. 54.

talet hade kvinnliga författare möjlighet att få sina verk publicerade och valde då att skildra sina och andra kvinnors vardagsliv.²⁹

Nikolajeva presenterar sedan de verk som hon närläst för att genomföra sin undersökning om crossvokalisering, vilken syftar till att undersöka om författare vars huvudperson är av annat kön än de själva följer eller bryter mot de generella mönster kring maskulint och feminint i litteraturen.³⁰ Trots att denna uppsats inte har till syfte att undersöka crossvokalisering i Poes och Griffins verk finns det användbar information i Nikolajevas artikel. Hon presenterar tydligt hur manliga respektive kvinnliga protagonister oftast gestaltas i litterära verk inom områden som exempelvis språk, genre, rum och tid. För att förtydliga och skapa översikt kring dessa generella mönster har jag valt att sammanställa dem i en mall. Jag vill även presentera det schema som Nikolajeva utformat kring persongestaltning för att ytterligare belysa hur män och kvinnor generellt karaktäriseras i litteraturen. Detta kan, i kombination med Yvonne Hirdmans forskning möjliggöra en analys och tolkning av Madeleine som karaktär.

Protagonist	Kvinna	Man
Genre/handling	*Personorienterad; familjeroman, kärleksroman *Självreflektion, relationer	*Handlingsorienterad; äventyr, thriller, hjältesaga, deckare *Hjälteååd
Handlingsförlopp	Diffust, inåtvänt, fragmentariskt, fokus på inre skeenden	Målinriktat, strukturerat, actionorienterat, fokus på yttre händelser
Fokalisering	Intern	Extern
Tid	Cirkulär	Lineär, kronologisk
Rum	Stängt rum; inomhus, i hemmet	Öppet rum; utomhus, utanför hemmet
Språk	Bildrikt, fragmentariskt, emotionellt färgat, dolda undertexter	Logiskt, strukturerat, ordnat, rationellt, precist
Röst	Privat	Offentlig
Normer/konventioner	Ifrågasätts, undergrävs	Bekräftas, propageras för
Samhällsposition	Underordnad	Maktfull

Tabell 1³¹

²⁹ Nikolajeva, "Crossvokalisering och subjektivitet", s.53f.

³⁰ Nikolajeva, "Crossvokalisering och subjektivitet", s.55f.

³¹ Nikolajeva, "Crossvokalisering och subjektivitet", s.55ff.

Män	Kvinnor
Starka	Vackra
Våldsamma	Aggressionshämmande
Känslokalla, hårda	Emotionella, milda
Aggressiva	Lydiga
Tävlande	Självupppoffrande
Rovgiriga	Omtänksamma
Skyddande	Sårbara
Självständiga	Beroende
Aktiva	Passiva
Analyserande	Syntetiserande
Tänker kvantitativt	Tänker kvalitativt
Rationella	Intuitiva

Tabell 2³²

2. Analys

Detta kapitel inleds med en sammanfattande beskrivning av handlingen i Poes novell respektive Griffins roman. I nästkommande avsnitt kommer jag att titta närmare på hur berättelserna framförs med hjälp av narratologiska begrepp för just berättarteknik. Slutligen presenteras bilden av Madeleine i novellen respektive romanen med utgångspunkt i Shlomith Rimmon-Kenans mall för karaktärisering, samt Maria Nikolajevas sammanställning av typiska drag hos litterära karaktärer med utifrån kön.

4.1 Handlingen i Poes novell och Griffins roman

4.1.1 “The Fall of the House of Usher” – en sammanfattning av Poes novell

I Poes novell möter läsaren den anonyma, manliga berättaren som blivit kallad till Huset Usher av sin gamla barndomsvän Roderick Usher. Berättaren har inte träffat Roderick sedan de var barn men bestämmer sig ändå för att resa dit eftersom Roderick förklarar i brevet att han blivit mycket sjuk. När berättaren anländer till huset skräms han av de

³² Nikolajeva, ”Crossvokalisering och subjektivitet”, s.67.

kusliga omgivningarna och huset vars fönster liknar ögon som stirrar ner på honom. Han tar mod till sig och rider den sista biten över vindbryggan och är slutligen framme. Mötet med Roderick blir något av en chock för berättaren; Roderick är blek, mager, vithårig och mycket skör. Roderick berättar att han och hans tvillingsyster Madeleine, som också bor i huset, har drabbats av den sjukdom som är ätten Ushers stora förbannelse; en otrolig känslighet för alla sinnesuttryck vilket gör dem bundna att vistas i huset samtidigt som det långsamt tar livet av dem. Det finns nämligen hela tiden en känsla av att huset i sig är otroligt närvarande i de skeenden som utspelar sig inom dess väggar. Madeleine vandrar runt i huset som en skugga eller håller sig för sig själv. Berättaren umgås med Roderick och gör sitt bästa för att muntra upp sin gamla vän genom musik, målning och litteratur. Försöken verkar till en början ha god effekt på Roderick men då Madeleine plötsligt dör, till följd av sjukdomen de båda lider av, blir han förtvivlad och sjunker ner djup sorg. Eftersom familjens gravplats ligger långt bort vill Roderick att de förvarar Madeleines kropp nere i husets källare fram till begravningen. Berättaren hjälper Roderick att bära ner kistan och de placerar den i det lilla, fuktiga källarvalvet. Några dagar senare, då en häftig storm rasar utanför och berättaren sitter och läser för Roderick för att försöka lätta upp hans tunga sinne, hör de plötsligt underliga ljud som verkar komma långt nerifrån huset. Först tror berättaren att han inbillar sig, men ljuden blir allt kraftigare och tydligare och till slut står det klart att det är allt annat än inbillning. Madeleine, som inte alls dött utan drabbats av ett svårt kataleptiskt anfall och därför antagits vara död, har tagit sig upp ur sin grav och kommer blodig vacklande in i rummet. Roderick stirrar chockat på sin syster som i en sista kraftansträngning tar sig fram mot honom, faller ner över honom och med ett sista klagorop dör tvillingparet i varandras armar. Berättaren flyr i skräck ut i stormen och vänder sig om precis i tid för att se hela huset falla samman och slukas av marken. Innan han lämnar den fruktansvärda händelsen bakom sig konstaterar han att detta var slutet för huset och ätten Usher.³³

4.1.2 *The Fall* – en sammanfattning av Griffins roman

Griffins roman är en så kallad ”retelling” av Edgar Allan Poes novell ”The Fall of the House of Usher”, vilket innebär att hon, med novellen som utgångspunkt, berättar

³³ Poe, Allan Edgar, 1839, ”The Fall of the House of Usher” i Johnson Brantley, Cynthia (red.) 2007, *Great Tales and Poems of Edgar Allan Poe. Complete and Unabridged*, New York: Simon & Schuster Paperbacks, s.64-89.

historien utifrån ett nytt perspektiv och med delvis nytt innehåll. Likheter mellan texterna är dock ändå relativt många. Miljön är den samma; omgivningen är kusligt grå, kall och öde, huset är stort, tillbyggt av olika generationer Ushers med vindlande korridorer, trappor som inte leder någonvart och stora, mörka rum. Släkten Usher har alltid bott i huset och samtliga av dem har drabbats av den sjukdom som även är ättens förbannelse. Huset verkar ha en egen vilja och strävar efter att ätten Usher ska leva vidare, vilket gör att invånarna kan känna av, samtala och påverka huset nästan lika mycket som det påverkar dem.

I romanens början, där det förändrade perspektivet synliggörs genom att det nu är Madeleine som är huvudpersonen, är hon säker på att huset talar med henne för att skydda henne. Roderick vill däremot inte höra talas om någonting kring huset, speciellt inte att det talar med och påverkar dem som bor där, eftersom han är mycket rädd. Under årens lopp förändras dock Madeleines inställning till huset och dess vilja; hon upplever en allt större kontroll från huset vilket yttrar sig i att minsta lilla avvikelse från hennes invanda mönster kan innebära en risk för livet. Detta skrämmer henne otroligt.

Som jag nämnde i ovanstående stycke skapas alltså det förändrade perspektivet genom att det i romanen är tvillingsystemen Madeleine Usher som är huvudpersonen, istället för den anonyma berättaren som tillsammans med Roderick Usher är de huvudsakliga karaktärerna i novellen. Läsaren får följa Madeleine från nio upp till arton års ålder, vilket innebär att berättelsen utökats med ett flertal händelser som inte finns med i novellen eftersom denna enbart utspelar sig under några veckors, uppskattningsvis en månads, tid. Genom att berättelsen fortlöper över så många år dyker andra karaktärer upp i handlingen. Föräldrarna spelar en viktig roll under de år som Madeleine och hennes bror är små och läsaren får en inblick i Madeleines ansträngda förhållande till modern. Syskonen Ushers mamma favoriserar Roderick och vill skona honom från sjukdomen genom att skicka iväg honom till en internatskola. Pappan anser däremot att Madeleine har lika stor rätt att få hjälp undan huset och förbannelsen, vilket gör att han fattar beslutet att ge sin dotter sömnmedel och rymma med henne. Deras flykt varar dock bara en mycket kort tid eftersom Madeleine inte mår bra utanför huset; hon känner hur det kallar tillbaka henne, hur det behöver henne och övertygelsen att huset vill skydda finns fortfarande kvar.

I romanen bor två läkare i huset som vårdar och forskar kring släktens sjukdom. Det finns tjänstefolk och läkare även i novellen men dessa nämns enbart i förbifarten och får inte

samma utrymme som i romanen. När Madeleine är femton år börjar en ny, ung doktor, vid namn Dr. Winston att arbeta i huset och starka känslor uppstår mellan dem. Madeleine som, efter sina föräldrars död och Rodericks näst intill ständiga vistelse på internatskolan, spenderar all sin tid ensam i det stora huset dras till Dr. Winston och drömmer om att han ska kyssa henne. Dr. Winston uttrycker slutligen sina känslor för Madeleine, men deras relation utvecklas inte som förväntat; huset talar nämligen med doktorn och han uppmanas att till varje pris hålla Madeleine kvar i huset vilket gör att han mer och mer får rollen som fångvaktare. Madeleine skräms av att Dr. Winston följer efter henne överallt och hans en gång charmiga sätt upplevs vara allt mer galet. Hon har insett mer och mer att huset faktiskt inte vill beskydda henne utan enbart behålla henne för att bevara ätten. Samtidigt som Madeleine beslutar sig för att rymma från huset tillsammans med Roderick, som kommit hem från internatskolan eftersom han agerat på ett sätt som inte var acceptabelt, drabbas de allt hårdare av sjukdomen. Dr. Winstons ständiga övervakande gör det inte heller lättare för dem att genomföra sin plan. För att få hjälp skriver Madeleine ett brev till en person som hon vet är Rodericks vän, Noah, från skolan. Noah kommer till huset och stannar där för att bidra med så mycket stöd han kan. Det är nu, i slutet av romanen som ett flertal likheter med händelser i novellen återigen utspelar sig. För det första är det mycket troligt att vännen Noah är den anonyma berättare och barndomsvän som finns med i novellen. Precis som i novellen både spelar, sjunger, målar och läser de *The Mad Trist* av Sir Launcelot Canning. Övriga likheter är att Madeleine även i romanen drabbas av ett katatoniskt anfall och begravs levande. Hon vaknar i graven, lyckas ta sig upp ur den och tillsammans med Roderick och Noah gör hon sitt bästa för att slå sönder huset och fly ut i den stormiga natten. Dock kommer de aldrig så långt; taket rasar samman då de befinner sig i en trappa vilket gör att enbart Noah kan fortsätta ut ur huset. Han står, tillsammans med Madeleines stora varghund, och tittar på huset då det faller samman över syskonen. Slutet i romanen är dock inte så definitivt som i novellen; Griffin avslutar nämligen sin roman med orden ”...and side by side, they start to dig.”³⁴

³⁴ Griffin, Bethany, 2014, *The Fall*, New York: Greenwillow Books, s.420.

4.2 Berättarteknik och karaktärisering

Madeleine Ushers roll ser mycket olika ut i novellen respektive romanen och jag ska i detta avsnitt göra ett försök att presentera de olika verkens berättarteknik, samt hur Madeleine gestaltas.

I Poes relativt korta novell presenteras Madeleine halvvägs in i handlingen och observeras då av novellens homodiegetiska, anonyma berättare när hon går genom rummet – till synes omedveten om vad som sker runt omkring henne. Läsaren tillägnar sig de skeenden som utspelar sig i novellen genom berättarens perspektiv och det han talar om kring sina upplevelser, vilket gör att fokaliseringen är intern. Novellens övriga karaktärer fokaliseras inte alls utan berättaren beskriver för läsaren vad Roderick säger och gör, samt hur Madeleine ser ut och agerar.

Berättaren beskriver sina känslor när han ser Madeleine gå genom rummet som en fascination för hennes gestalt, men samtidigt fruktan för densamma. Vidare beskrivs hon som en älskad syster vars sjukdom skapar stor oro och sorg hos Roderick eftersom hennes död kommer att göra honom alldeles ensam. Familjens kunniga läkare kan, som tidigare nämnts, inte hitta något botemedel eller någon förklaring till vad som händer med tvillingarna Usher. Rodericks sorg över systemens allt sämre tillstånd leder till att de inte nämner hennes namn på flera dagar. Ganska plötsligt får berättaren en kväll veta att Madeleine har dött och att hon ska läggas i en kista nere i husets källare innan begravningen som ska äga rum två veckor senare. Då kistan burits ner av berättaren och Roderick öppnar de locket för att se på Madeleine, deras ”sorgliga börda” en sista gång.³⁵ Trots att Madeleine är död blir berättaren berörd av hennes yttre;

The disease which had thus entombed the lady in the maturity of youth, had left, as usual in all maladies of a strictly cataleptical character, the mockery of a faint blush upon the bosom and the face, and that suspiciously lingering smile upon the lip which is so terrible in death.³⁶

En tung period av sorg följer fram till en stormfylld natt då berättaren har svårt att sova; han tycker sig höra ett underligt ljud någonstans i huset. Roderick är även han sömnlös, agerar hysteriskt genom att öppna fönstren ut mot stormen och sätter sig sedan i en stol,

³⁵ Poe, ”The Fall of the House of Usher”, s. 80. På engelska: ”Having deposited our mournful burden”.

³⁶ Poe, “The Fall of the House of Usher”, s. 81.

mumlande för sig själv, stirrande mot dörren. Det visar sig att Roderick också hört det underliga ljudet och han tror sig veta vad det beror på; det är Madeleine som tar sig upp ur sin grav eftersom de begravt henne levande! Roderick har helt rätt i detta för i nästa ögonblick slås dörrarna upp och de två männen ser Madeleine stå där med blod på sina vita kläder, men ändå ett ädelt uttryck i sitt avmagrade ansikte. Hon skakar, vinglar fram och tillbaka och slutligen, med ett långt klagorop, faller hon ner över sin bror i våldsamma plågor och tar honom med sig in i döden.³⁷

Genom hela novellen, som utspelar sig under berättarens besök i huset Usher och motsvarar uppskattningsvis en månad, beskrivs Madeleine utifrån hur andra ser henne. Med utgångspunkt i Shlomith Rimmon-Kenans begrepp karaktäriseras Madeleine därmed genom en direkt definition.³⁸ Hon beskrivs främst genom en uppräkningslista av yttre egenskaper vilket, enligt Nikolajeva, är typiskt för kvinnliga karaktärer.³⁹ Även om Madeleines utrymme i novellen är relativt litet passar hennes karaktär in i mallen för kvinnliga karaktärsdrag inom litteraturen. Hon är vacker, sårbar och hennes skygga beteende, vilket kanske kan härledas till sjukdomen, kan ses som passivt eftersom det gör att hon inte deltar i sociala sammanhang. Hon är beroende av sin bror och även huset för beskydd och då hon träder upp ur graven och in till Roderick är hon mycket emotionell i sitt beteende. I övrigt följer novellen till viss del mallen för verk med en manlig protagonist, vilket novellen har även om denne berättar mycket om andra – om än utifrån sina upplevelser. Handlingen är baserad på agerande, äventyr och action. Det är händelser och skeenden som är i fokus vilket leder till att exempelvis relationer mellan karaktärerna får begränsat utrymme. Tiden är lineär i den mening att berättaren kommer till huset, kortfattat berättar om brevet som Roderick skickat till honom och sedan vistas i huset under några veckor. När han lämnar huset är det för att det rasar samman och han har ingen möjlighet att återvända vilket förhindrar en cirkulär tidsupbyggnad. Novellen avviker något från mallen gällande i vilket rum berättelsen utspelar sig. Verk med manliga protagonister utspelar sig generellt i det öppna rummet, i offentligheten utanför hemmet. Så är inte fallet i Poes novell. Här hålls karaktärerna inom hemmets fyra väggar och det på ett negativt sätt eftersom de inte har valmöjligheten att befinna sig någon annanstans på grund av deras förbannelse. Även karaktärernas samhällsposition är möjlig att reflektera över. Berättaren upplevs inneha både makt och pondus, vilket kontrasterar mot Roderick

³⁷ Poe, ”The Fall of the House of Usher”, s. 64-89.

³⁸ Rimmon-Kenan, *Narrative Fiction*, s.60.

³⁹ Nikolajeva, ”Crossvokalisering och subjektivitet”, s.67.

och Madeleine som, trots sin tillhörighet till en framstående ätt, båda är maktlösa i olika grad. Berättarens makt försvagas något då han ställs inför det ofattbara och skrämmande faktum att Madeleine blivit levande begravd. Han blir känslomässigt påverkad av den makabra händelsen och vet inte längre hur han bör agera för att upprätthålla en air av kontroll. Då all logik tycks ha lämnat platsen han vistas på tappar han självbehärskningen och flyr i ren skräck.

Bethany Griffin väljer att anlägga ett nytt perspektiv i sin omberättelse av Poes 1800-talsnovell. Hon gör Madeleine Usher till berättelsens protagonist och låter henne framföra historien med sin egen röst och ur sitt eget perspektiv, vilket innebär att det är via Madeleines blick som läsaren möter romanens fiktiva värld. Genom att romanen är skriven i jag-form blir Madeleine dess autodiegetiska berättare. Fokaliseringen sker även den utifrån Madeleine själv, även om det inte alltid är nödvändigt att tala om fokalisering i de fall då det finns en jag-berättare.

Madeleines yttre egenskaper synliggörs främst för läsaren då hon besöker husets inneboende läkare. De kontrollerar familjemedlemmarna kontinuerligt för att hitta ett botemedel på deras sjukdom. När Dr. Winston, som Madeleine inleder en kort kärleksrelation med, precis anlant till huset ombeds Madeleine komma till tornet, där läkarna arbetar, för en undersökning. Hon får ta av sig sina kläder och stå framför läkarna medan de sitter i varsin stol och studerar henne. Madeleine berättar hur hon upplever situationen samtidigt som Dr. Winston och Dr. Paul diskuterar henne;

The new doctor stares at me, and then looks at the floor, at the dress I was wearing just moments ago. [---] "I didn't expect her to be beautiful," he says. [---] While I am used to being talked about as if I am not here, I hoped he would be different. He is not so much older than me, and he is handsome. "Her delicacy is a symptom of the malady. Look at her pale skin. Translucent, as if she had been eating laudanum. [---] "I beg your pardon, but if the symptoms progress as you have indicated, it will be hard to watch her, this beautiful creature...her fading will be a tragedy."⁴⁰

Griffins retelling av Poes novell i romanformat har skapat möjligheten att utveckla berättelsen genom tillägg av händelser. I romanen får läsaren följa Madeleine från nio upp till 18 års ålder vilket, i samband med att det är Madeleine som själv berättar sin historia,

⁴⁰ Griffin, *The Fall*, s.81ff.

ger större insikt och förståelse för henne och familjens liv. Romanens tidsstruktur är något flytande vilket gör att den kan beskrivas på två olika sätt. Det första kapitel utspelar sig då Madeleine är 18 år gammal och i de avslutande kapitlen är hon i samma ålder. Detta skulle kunna vara romanens primärhistoria, vilket i sådana fall gör att alla hopp tillbaka i tiden, vilka sker sporadiskt och inte följer någon kronologisk ordning, är analepser. En annan möjlighet är att romanen inte har någon primärhistoria utan att samtliga kapitel, vars rubriker beskriver vid vilken ålder läsaren möter Madeleine just då, är nedslag i tiden. Det skulle innebära att romanen har en anakronisk tidsuppbyggnad, vilket betyder att det sker en brytning mot den normala kronologin i berättande av händelser i protagonistens liv. I varje kapitel befinner sig Madeleine i det fiktiva nuet, hon återberättar inte vad som hände henne vid exempelvis 11-, 15- och 17- årsålder, utan läsaren möter henne där och då. Trots att tidpunkten i Madeleines liv varierar kan tiden ändå sägas vara cirkulär. Detta eftersom romanen både börjar och slutar med att Madeleine vistas i huset och drömmer om att ta sig därifrån, men inte lyckas. Händelseförloppet, som avviker från kronologin och ibland redogörs för något diffust, stämmer härigenom med den generella bilden av verk med en kvinnlig protagonist.

Genom romanens utökade tidsintervall presenteras fler karaktärer, exempelvis syskonens föräldrar och de läkare som arbetar i huset. Huset i sig är även det en viktig karaktär eftersom Madeleine hela tiden påverkas av, samspekar och samtalar med det. Handlingen är till stor del inriktad på Madeleine och hennes familjs öde, samt hennes möten med de få övriga personer som finns i hennes omgivning. Läsaren får ta del av mycket av hennes privata, inre tankar och reflektioner kring livet i det hus som både älskar och hatar henne, hennes känslor av ensamhet och utanförskap, samt viljan och längtan efter ett annat liv.⁴¹ Rummet är det ödsliga huset med alla vindlande trappor, mörka korridorer och gömda dörrar. Madeleine vistas ibland ute i trädgården men avråds alltid från detta av antingen mamman, då hon fortfarande levde, eller någon av de få hushållsanställda som fortfarande arbetar kvar. Eftersom Madeleine både ifrågasätter och utmanar de regler som präglas av det förutbestämda i hennes öde gör hon vid några tillfällen försök att lämna huset och dess omgivning. Resultatet av dessa försök är dock aldrig positiva vilket gör att hon är fast i hemmet och dess direkta närmiljö. Samtligt av detta stämmer väl överens med den bild av kvinnliga protagonister som Nikolajeva sammanställt; romanen innehåller inslag av

⁴¹ Ett liknande tema finns i Charlotte Perkins Gilmans novell "Den gula tapeten", originaltitel "The yellow wallpaper" utgiven 1892, i vilken Perkins ger röst åt den osynliga, inlåsta kvinnan, tillika jagberättaren, och låter henne berätta sin historia.

familjeliv och kärlek, uttryck av tankar, känslor och drömmar, samt utspelar sig i en väldigt specifik, avgränsad hemmiljö.

Om romanens handling i mångt och mycket kan sägas följa mallen för verk med en kvinnlig protagonist är gestaltningen av Madeleine det som avviker från normen. Enligt Nikolajevas presentation av den litterära konventionen kring kön ska en kvinna vara vacker, men inte stark eller skyddande. Madeleine är vacker, med sitt silverblonda hår och lavendelfärgade ögon, men även stark och beskyddande. Hon är den modiga av syskonen och skyddar Roderick, exempelvis när de vid nio års ålder sitter tillsammans i Madeleines säng och hon berättar en skrämmande saga för honom;

“Once on a windy night.” I try the words out, testing them to see if they feel right. A gust of wind makes my windowpane shake. Roderick edges even closer. [---] We hear a rapping sound, and Roderick shoots up in bed. His eyes are wild. “The wind must have blown a shutter loose, and it is hitting the side of the house.” I take his hand. He sinks slowly back beside me.⁴²

Syskonen Ushers föräldrar lider själva av den sjukdom som både Madeleine och Roderick senare drabbas av. Madeleine och mamman har ingen god relation eftersom mamman tydligt favoriserar brodern och anser att han bör lämna huset för att kanske slippa ifrån den förbannelse som vilar över dem. Tvillingarna skiljs åt den dag då Roderick skickas iväg för att studera på en internatskola. Madeleine visar sin styrka då hon vågar stå upp mot sin mamma och ifrågasätta varför Roderick skickades iväg. Madeleine visar prov på sitt mod vid ett flertal andra tillfällen, exempelvis då hon både provocerar och utmanar huset i dess försök att bryta ner henne och få ännu en Usher att förgås inom dess väggar. Den slutgiltiga utmaningen sker då Madeleine beslutar sig för att försöka riva huset för att på det viset kunna fly. Hon utmanar bilden av den litterära kvinnan genom att vara aktiv istället för passiv och genom att pendla mellan en form av aggressivitet gentemot sitt förutbestämda öde samtidigt som hon försöker vara lydig och tillmötesgående. Madeleine är självständig men då föräldrarna dött och Roderick spenderar nästintill all tid på skolan uttrycker hon en sårbarhet och stark längtan efter sällskap i form av en vän eller kärlek. I exempelvis omhändertagandet av sin hund och mötet med Dr. Winston visar hon sin omtänksamhet och beskriver sina känslor.⁴³

⁴² Griffin, *The Fall*, s.8f.

⁴³ Griffin, *The Fall*, exempelvis s. 168, s. 177 och s.187

Bilden av Madeleine som litterär karaktär växer fram bit för bit genom romanen. Detta innebär att karaktäriseringen är indirekt och att läsarens förmåga att föra samman informationen som presenteras efterhand är avgörande för att skapa en nyanserad bild av Madeleine Usher.

5. Diskussion

I detta kapitel kommer jag att diskutera min tolkning av Madeleine ur ett genuskritiskt perspektiv och den eventuella effekten av Madeleines utökade roll i Griffins roman. Tidigare forskning, teoretisk bakgrund och bilden av Madeleine som karaktär kommer här att föras samman och förhoppningen är att uppsatsens frågeställningar ska kunna besvaras – delvis eller fullt ut.

Att Madeleine Usher som karaktär presenteras på mycket olika sätt i novellen respektive romanen är tydligt. Novellens begränsade utrymme för den kvinnliga karaktären innebär att hon förblir anonym och läsaren lär inte känna henne som fiktiv person. Jag har funderat över varför Poe valt att låta andra karaktärer föra Madeleines talan och varför hon enbart beskrivs utifrån berättarens, och ibland Rodericks, uppfattning av henne. Jag anser att både den historiska tiden, samt novellens genretillhörighet bör tas i beaktande. Poe var aktiv som författare under romantiken då en annan syn på män och kvinnor rådde i samhället. Det är mycket möjligt att han helt enkelt följde den tidens förväntningar på hur manliga och kvinnliga karaktärer gestaltades. Poe inspirerades av ett flertal romantiska poeter och deras syn på kvinnan var att hon var ett objekt för mannens åtrå. Kvinnan idealiserades och fick antingen rollen som en attraktiv, sexuell varelse eller den fromma husmodern. Inom den gotiska litteraturen var den oskuldsfulla kvinnan ett vanligt motiv, medan mannen ofta porträtterades som mystisk. Poe kan i novellen tyckas ha följt både den romantiska och den gotiska bilden av en kvinnas roll. Trots att Madeleine är sjuk och berättaren inte vet mer om hennes person än det han observerar och får berättat för sig upplevs han ibland vara näst intill attraherad av Madeleine. Hennes skönhet och oskuldsfullhet, även då hon är död, skapar en fascination och en förundran hos honom som stämmer väl överens med det litteraturprofessorn Ralph J Poole skriver kring att det i Poes noveller enbart är den vackra kvinnans död som är riktig poesi. Men att i en poetisk text presentera den vackra kvinnans död verkar inte enbart vara syftet med Poes novell.

Madeleine som död blir ett objekt varigenom männen kan uttrycka sin sorg och förtvivlan vilket i sig, under romantiken, ansågs vara sann konst. Madeleine är inte nödvändig mer än i rollen som döende, vacker kvinna vilket visar på ännu en typisk faktor i Poes litteratur nämligen den att kvinnan är ett varande, passiv och fast bunden inom husets fyra väggar. Berättaren, som är man och kommer utifrån den värld som är ätten Ushers, blir med utgångspunkt i Pooles forskning den subjektiva, självständiga mannen vars makt och myndighet gör det möjligt för honom att i mångt och mycket berätta sin version av syskonen Ushers liv. Han tar hjälp av novellens andra manliga karaktär, Roderick – som även han kan antas ha haft mer makt än sin syster utifrån det enkla faktum att han är en man, för att föra berättelsen framåt och Madeleine lämnas utanför deras gemenskap.

Yvonne Hirdman beskriver i sin forskning att genussystemet bärs upp av två lagar varav den ena är att mannen är norm. Denna första lag anser jag följas i Poes novell genom att berättaren är manlig, att det är genom hans perspektiv som handlingen beskrivs för läsaren och för att novellens andra större karaktär är Roderick Usher. Upplevelsen blir att det är de manliga karaktärerna som är de enda viktiga i framförandet av berättelsen, medan Madeleine finns med som en detalj för att påverka männen känslomässigt. Genussystemets andra lag är isärhållandets lag som innebär att manligt och kvinnligt inte bör blandas i den mening att könen agerar på olika arenor och utför de sysslor som är förknippade med dem. I novellen kommer berättaren utifrån, troligtvis från en arena i offentligheten, exempelvis ett arbete, som Madeleine inte hade kunnat tillgå. Eftersom novellen utspelar sig i det typiskt gotiska huset med samma namn som familjen, och det därigenom inte är möjligt att se på vilka platser i samhället som karaktärerna vistas, beslöt jag mig för att titta på hur de vistas inuti huset. Madeleine är vid ett tillfälle i samma rum som männen, men hon tittar inte på dem och inleder heller inte något samtal. Nästa gång hon är fysiskt närvarande är hon inte längre vid liv vilket skapar ett avstånd mellan henne och männen; hon tillhör nu de dödas värld och de är fortfarande i livet. I novellens avslutning får Madeleine sin största scen genom att hon träder upp ur graven och männen inser att de begravt henne levande. Även om hon inte talar är detta det enda tillfälle då hon samspelar med en annan karaktär på så vis att hon sträcker sig mot sin bror, faller över honom och dör. Eftersom Roderick dör tillsammans med henne är det möjligt att, något cyniskt, tolka detta som ett exempel på varför män och kvinnor bör hållas åtskilda.

Hirdman menar att det i varje människa finns två mål mot vilka vi strävar och längtar. Dessa är frihet och symbios. Vad Madeleine strävar efter är dock svårt att utläsa. En

möjlighet är att hon längtar efter både frihet och symbios. Frihet skulle exempelvis innebära att hon vill bli fri från sin förbannelse, från sin sjukdom och från det faktum att hon inte kan lämna huset vilket skulle skapa möjligheter till ett ”riktigt liv”. Önskan om symbios kan möjligtvis utläsas i hennes försök att få hjälp av sin bror då hon tagit sig upp ur kistan. Rodericks bristande möjligheter att hjälpa sin syster leder som sagt till att de båda dör. En möjlig tolkning är att det skapas symbios i döden, men jag kan inte utläsa en stark längtan efter just den formen av symbios.

Griffins val att låta Madeleine vara huvudperson innebär att det berättartekniska perspektivet förändras, samt att Madeleine går från rollen som objekt till subjekt. Hon är inte längre ett varande utan en person vars livshistoria förtjänar att berättas. Som huvudperson, i ett verk med långt större utrymme för läsaren att ta del av hennes liv, är Madeleine romanens röst och har, till skillnad från i Poes novell, full tillgång till språket. Hon använder ett personligt språk och uttrycker en tydlig längtan efter symbios genom att hon delar med sig av sina känslor, tankar, funderingar, drömmar och sin längtan efter gemenskap, kärlek och ett liv utan rädsla för sjukdom. Dr. Winston blir till en början en viktig person i Madeleines liv, inte minst på grund av den förståelse hon upplever att han har för henne och den kärlek hon känner för honom. Under romanens gång påverkas doktorn starkt av huset och förändras; han blir kontrollerande, dominant och hotfull. Madeleine låter sig dock inte skrämmas av detta utan kämpar mot både Dr. Winston, sjukdomen och huset vilket, enligt Poole, är typiskt för karaktärer i kvinnliga författares skräckberättelser. Om Poe visar det skrämmande med döden och tanken att människan inte kan kämpa emot den, skapar Griffin snarare en bild av en stark karaktär som inte överlämnar sig åt sitt förutbestämda ödes nycker.

Hirdman menar att strävan efter symbios ses som vara ett typiskt kvinnligt drag, men även längtan efter frihet är stark hos Madeleine. Hon strävar aktivt efter att skapa den för både sig själv och sin bror. Hennes agerande bryter mot konventionen för kvinnliga karaktärer som menar att dessa generellt är passiva. Brytningar mot, eller kanske rättare sagt pendlingar mellan, den typiskt kvinnliga och den typiskt manliga karaktären sker även fler gånger. Madeleine är modig, stark, skyddande, sårbar, vacker och emotionell på en och samma gång. Hennes person blir därigenom mer levande, mer komplex och mer trovärdig; hon är inte bara ett objekt, ett väsen, som vistas i husets korridorer utan en människa som känner, upplever och tänker lika mycket som alla andra. Hennes initiativförmåga och starka vilja till att aktivt skapa förändring i sitt liv, i kombination med längtan efter kärlek

och gemenskap, gör att handlingsförloppet kan tolkas tillhöra både den typiskt manliga äventyrsgenren och den typiskt kvinnliga kärleksromanen.

Utvecklingen av Madeleines subjektposition och karaktär har, enligt min uppfattning, många positiva effekter. Jag ställer mig därför något frågande till vissa aspekter i romanen då Griffin nästintill tycks följa ett föråldrat perspektiv på män och kvinnor. Hirdman menar, som tidigare redogjorts för, att genussystemet och dess kontrakt mellan könen innebär att män och kvinnor vistas på olika arenor enligt lagen om isärhållande. Hemmet kan tänkas vara en typiskt kvinnlig arena, medan mannen vistas i offentligheten genom arbete eller studier. Detta är också den generella bilden av manliga respektive kvinnliga protagonister enligt Nikolajeva. Det som gör mig något förvånad är att Griffin följer detta mönster. Madeleine vistas enbart i hemmet eller dess direkta närmiljö, medan Roderick studerar på en internatskola, reser och deltar i sociala sammanhang. Att han ska studera är mammans beslut eftersom hon tror att det kan rädda honom från sjukdomen, men varför är inte Madeleine värd samma chans? Varför får inte Madeleine lämna hemmet och vistas ute i världen? Svaren på dessa frågor är svåra att besvara och det är lätt att, i detta genuskritiska sammanhang, tänka sig att det enbart beror på att Madeleine är kvinna. Möjligheten att detta faktiskt stämmer finns givetvis, om tanken är att vidmakthålla patriarkala strukturer i samhället, men samtidigt upplever jag inte Griffin som en författare som ämnar göra det med sin litteratur. I sådana fall tror jag inte att hon hade valt att skriva berättelsen utifrån Madeleines perspektiv överhuvudtaget. Ett möjligt svar på frågorna är därför att Griffin helt enkelt valt att låta Madeleine vara kvar i huset för att inte avvika allt för mycket från originalberättelsen, tidsperiodens genuskontrakt, samt romanens genretillhörighet. Detta för att faktiskt möjliggöra den händelseutveckling som är så typisk för Poes novell, nämligen husets starka påverkan på de boende och dess slutgiltiga sönderfall som innebär slutet på ätten Usher. I Griffins slut finns det dock en öppning i den sista meningen som gör att det inte känns lika definitivt som Poes.

Genom ovanstående resonemang är det möjligt att uppfatta att Griffins roman innehåller kritik gentemot den kvinnobild som Poe presenterar. Om hon inte upplevt att något saknades eller kunde vidareutvecklas i novellen är min uppfattning att hon inte heller hade genomfört det arbete som krävs för att skriva en roman. Kritiken upplevs främst vara riktad mot det faktum att Madeleines roll är så försummad i novellen, samt att hon enbart beskrivs utifrån och genom sina handlingar. Det är möjligt att en mer detaljerad bild av Madeleine hade kunnat uppstå i novellen om Roderick inte varit påverkad av sjukdom och

därmed kunnat berätta mer om deras och hennes liv. Eftersom berättaren återger vad Roderick sagt till honom skulle läsaren kunna ifrågasätta hans tillförlitlighet och fundera kring om viss information fallit bort. Detta är dock bara spekulationer och funderingar. För tolkningen av texterna är det informationen som de faktiskt delger läsaren som är den viktiga. Romanen bidrar med och ger till effekt att läsaren får en tydligare, mer informativ och känslomässigt inriktad bild av Madeleine som karaktär, den utmanar till viss del generella handlingsmönster för kvinnliga protagonister, den både bryter mot och pendlar mellan manliga och kvinnliga karaktärsdrag inom den litterära konventionen kring kön. Den visar hur längtan och strävan efter symbios och frihet kan existera inom en och samma person.

6. Sammanfattning

I denna uppsats har jag gjort ett försök att utifrån narratologisk forskning skapa en bild av hur berättarteknik, historisk epok och genretillhörighet har bidragit till hur Madeleine Usher karaktäriseras. Detta har sedan satts i relation till genuskritisk forskning, med Yvonne Hirdmans teorier i fokus, för att på det viset försöka förklara, tolka och utläsa effekten av Madeleines utökade utrymme i Griffins roman.

Edgar Allan Poe och Bethany Griffin uppvisar två skilda bilder av en och samma karaktär i sina verk. Från att knappt vara delaktig i handlingen blir Madeleine dess huvudperson, dess röst, dess ögon och bidrar därigenom till en utökad mängd information till läsaren. Effekten, så som jag tolkat den, är att Madeleine går från osynlig till synlig, från objekt till subjekt, från passiv till aktiv och från ett varande till ett agerande genom Griffins omberättelse av novellen. I Poes novell följs Nikolajevs mall för utformningen av kvinnliga karaktärer, samt hur handlingen generellt utspelar sig då protagonisten är man. Griffins roman följer till stora delar mallen för ett verk med kvinnlig huvudperson, men i listan över konventionella karaktärsdrag för män respektive kvinnor i litteraturen pendlar hon mellan motsatsparen och ger Madeleine både typiskt manliga och typiskt kvinnliga karaktärsdrag. Effekten av brottet mot den litterära könskonventionen blir att Madeleine gestaltas som en mycket mer komplex karaktär och Griffin visar upp en kvinnobild som är långt mer mångfacetterad än den som Poe presenterar i novellen. Trots utvecklingen av Madeleine som karaktär ställde jag mig frågande till varför Griffin, enligt min

uppfattning, inte valt att utveckla handlingen ytterligare i relation till Hirdmans teori om genussystem i samhället. Hirdman menar att en av grunderna i genussystemet är att män och kvinnor ska vistas på olika arenor, vilket Griffin låter Roderick och Madeleine göra genom att han reser från hemmet till en internatskola och Madeleine får stanna kvar i hemmet. Min tolkning av Griffins val att behålla detta perspektiv är att hon möjligtvis inte ville avvika allt för mycket från Poes originalberättelse, utan kunna följa den händelseutveckling som Poe presenterar i sin novell. Griffin utvecklar dock Madeleine utifrån Hirdmans teori om varje människas inneboende längtar efter frihet eller symbios. Om mannen tidigare förknippats med en frihetslängtan och kvinnan med en längtan efter symbios finns det i Madeleine en stark längtan efter båda dessa aspekter i livet, samt en målmedveten strävan att nå dit.

Romanens utökade tidsintervall ger större möjligheter för läsaren att lära känna Madeleine och övriga karaktärer. Även om min uppfattning är att tidsstrukturen inte säkert kan fastställas innehålla analepser eller vara anakroniskt uppbyggd blir effekten en större förståelse för, inlevelse i och delaktighet i Madeleines liv. Poes novell ger läsaren en inblick i Ushers liv via berättaren, och kanske tillät det kortare formatet som en novell ändå innebär inte möjlighet till delgivande av mer information, men jag upplever att Poe hade kunnat utveckla Madeleines karaktär om han velat det. Att Poe valde bort detta kan förklaras genom romantikens syn på kvinnor, män, litteratur och poesi, i kombination med den gotiska genrens typiska teman och motiv. De nästintill 200 år som passerat mellan de båda verken har givetvis påverkat dess möjliga utformning och Griffins roman visar upp tidens och samhällsutvecklingens effekt genom att presentera en stark bild av en förr så förbisedd kvinna.

Litteraturförteckning

Griffin, Bethany, 2015, Presentation av författaren via bloggen <http://bethanygriffin.blogspot.se/>, tillgänglig den 17 januari 2015

Griffin, Bethany, 2014, *The Fall*, New York: Greenwillow Books

Hirdman, Yvonne, 2012, "Genussystem – reflexioner kring kvinnors sociala underordning" i Svedjedal, Johan (red.) *Litteratursociologi*, Lund. Studentlitteratur, s. 455-474

Jensen Busk, Lise, 2007, *Romantikens Forfatterinder*, Danmark, Gyldendal

Leffler, Yvonne, 2001, *Skräck som fiktion och underhållning*, Lund: Studentlitteratur

Magistrale, Tony, 2001, *Student Companion to Edgar Allan Poe*, London: Greenwood Press

Nikolajeva, Maria, 2003, "Crossvokalisering och subjektivitet: Den performativa rösten i litteraturen", i *Tidskrift för litteraturvetenskap nr1-2*, s. 53-77

Page W, Judith, 2002, "Images of Women in Romantic Period Literature" i *Women's Studies Encyclopedia*, Tierney, Helen (red.), Greenwood Press, <http://gem.greenwood.com/wse/wsePrint.jsp?id=id326>, tillgänglig den 29 december 2014

Poe, Allan Edgar, 1839, "The Fall of the House of Usher" i Johnson Brantley, Cynthia (red.) 2007, *Great Tales and Poems of Edgar Allan Poe. Complete and Unabridged*, New York: Simon & Schuster Paperbacks, s.64-89.

Poole J, Ralph, 1999, "Body/Rituals: The (Homo)Erotics of Death in Elizabeth Stuart Phelps, Rose Terry Cooke, and Edgar Allan Poe" i Kilcup L, Karen (red.) *Soft Canons: American Women Writers and Masculine Tradition*, Iowa: University of Iowa, s.239-261

Prince, Gerald 2003, "Surveying Narratology" i Kindt, Tom & Müller, Hans-Harald (red.), *Narratologia: What is Narratology?: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*, Berlin, New York: Walter de Gruyter, s.1-5. Tillgänglig via databasen ebrary den 15 december 2014

<http://site.ebrary.com.ezproxy.bib.hh.se/lib/halmstad/reader.action?docID=10194846&pg=11>

Rimmon-Kenan, Shlomith, 2004, *Narrative Fiction*, London & New York: Routledge

Wijkmark, Sofia, 2009, *Hemsökelse. Gotiken i sex berättelser av Selma Lagerlöf*,
Karlstad University Studies

Caroline Matt

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se